

1.01
15)"1945/1947"
Prejeto 18. 5. 2004

UDK

261.7(497.4-

Marija Čipić Rehar*

Konflikti med slovenskimi oblastmi in goriškim nadškofom Margottijem ter tržaško-koprskim škofom Santinom (1945-1947)

IZVLEČEK

Članek obravnava konflikt med slovenskimi oblastmi in tedanjima predstavnikoma katoliške Cerkve na Primorskem, ki pa sta bila oba italijanskega rodu. Najprej je nakazan odnos obeh škofov do slovenskih duhovnikov in vernikov, sledi odnos do novih povojnih oblasti. Članek se potem nadaljuje s težavami, ki jih je škofoma povzročala slovenska oblasti pri vzpostavljanju jurisdikcije v coni B. Škofa sta doživljala hude omejitve pri obiskovanju župnij v coni B, poleg tega pa so v tedanjem časopisju redno izhajali članki, ki so blatili oba škofa in ju poskušali očrniti v očeh vernikov. Na posebne težave sta oba škofa naletela ob birmovanjih v coni B, kajti takrat so slovenske oblasti z obsežno propagando v časopisju, na množičnih sestankih in s partijskimi aktivisti poskušale preprečiti prihod škofa in onemogočiti birmovanje, kar jim je v več primerih tudi uspelo. Članek se zaključuje s predstavitevjo odnosa primorskih duhovnikov do obeh škofov.

Ključne besede: goriški nadškof Carlo Margotti, tržaško-koprski škof Antonio Santin, časopisje, birmovanja, množične organizacije, Virgil Šček

ABSTRACT

THE CONFLICT BETWEEN THE SLOVENE AUTHORITIES AND CARLO MARGOTTI,
BISHOP OF GORIZIA AND ANTONIO SANTIN, BISHOP OF KOPER-TRIESTE
(1945-1947)

The article deals with the conflict between the post-war Slovene authorities and the then representatives of the Catholic Church in Primorska, both of whom were of Italian origin. First of all, the bishops' attitude towards the new, post-war authorities is indicated. The article continues by presenting the obstacles, created by the Slovene authorities, the bishops embarked upon while trying to establish their jurisdiction in Zone B. The bishops experienced serious restrictions when visiting the parishes in the zone. Besides, newspapers regularly published articles which cast slur upon the two bishops in an attempt to blacken them in the eyes of their faithful. The bishops encountered particular difficulties when administering the sacrament of confirmation in Zone B. By using extensive propaganda in the newspapers, organising mass gatherings and employing party activists, the Slovene authorities attempted to prevent the bishop from coming and administering confirmation,

---

* Prof. zgodovine in dipl. etnologinja, SI-5271 Vipava, Glavni trg 5.

which they also succeeded on several occasions. The article concludes by presenting the attitude of the priests from Primorska towards the two bishops of Italian nationality.

Key words: Carlo Margotti, Bishop of Gorizia, Antonio Santin, Bishop of Trieste-Koper, newspapers, confirmations, massive organisations, Virgil Šček

V primorskem prostoru je po končani 1. svetovni vojni prišlo do sprememb državnih mej. Primorska je bila po italijanski okupaciji in raznih mednarodnih dogovorih priključena k Italiji. Zaradi novih državnih mej so morali popraviti tudi cerkveno upravne meje. Goriški nadškofiji so tako leta 1918 začasno pripojili dekaniji Idrija in Vipava. Dokončno pa ju je konzistorialna kongregacija dodelila goriški nadškofiji z odlokom leta 1933. Dekanat Postojna so dodelili tržaški škofiji, Trbiž in Kanalsko dolino pa videmski nadškofiji.¹ Na novo določene cerkvene meje so vzdržale tudi 2. svetovno vojno in so ostale take tudi v letih 1945-1947, ko je bilo vprašanje Primorske predmet mednarodnih pogajanj.

Goriško nadškofijo je jeseni 1934 vodil Carlo Margotti, tržaško-koprsko škofijo pa od junija 1938 Antonio Santin.² Različni viri dajejo o obeh škofih nasprotujočo si podobo. Na eni strani predstavljajo oba škofa kot globoko verna človeka, ki sta se med vojno zavzemala za svoje trpinčene vernike in duhovnike, na drugi strani pa delujeta kot velika italijanska patriota, ki sta hotela zatreti uporabo slovenskega in hrvaškega jezika med verniki in duhovniki.

Goriški nadškof Carlo Margotti

Carlo Margotti je ob svojem nastopu leta 1934 želel poglobiti versko in katoliško zavest med verniki. Nepoznavanje in nerazumevanje razmer v škofiji je Margottija pahnilo v izrazito italijanizacijo verskega življenja. Luigi Tavano meni, da je Margottija zanimalo predvsem versko življenje in da je poskušal ob dobrem sodelovanju z državo doseči čim večji pastoralni napredek.³ Že oktobra 1934 je uvedel nov red, po katerem so morali semeniščniki nositi dolge obleke po rimskem vzorcu in italijanske klobuke. V semenišče so uvedli italijanščino kot uradni in občevalni jezik. Podobno je uvedel tudi nove predpise v Alojzijevišče: odpravljeni sta bili slovenska maša in molitev v slovenščini, tudi v zasebnih razgovorih je bila dopuščena samo italijanščina, močno je spodbujal italijansko Katoliško akcijo, v katero naj bi se včlanili tudi slovenski verniki.⁴ V začetku leta 1936 je Margotti izdal odredbo za čisto slovenske župnije, da se na sestankih Katoliške akcije lahko razpravlja tudi v slovenskem jeziku, vendar pa so morali voditi zapisnik v italijanščini. Avgusta istega leta je goriški kvestor v goriški cerkvi prepovedal pridige, petje in molitev v slovenskem jeziku. Župnika sta se pritožila

¹ Rudolf Klinec: Zgodovina goriške nadškofije 1751-1951. Gorica 1951, str. 51.

² Carlo Margotti, enajsti goriški nadškof (Alfonsine pri Faenzi, Emilia Romana, 22. 4. 1891 - Gorica, 31. 7. 1951). Antonio Santin, tržaško-koprski škof (Rovinj v Istri, 9. 12. 1895 - Trst, 17. 3. 1981).

³ Luigi Tavano: L'arcivescovo C. Margotti e la chiesa goriziana di fronte alla guerra ed ai movimenti di liberazione. V: I cattolici isontini nel XX secolo, III. parte, Il goriziano fra guerra, resistenza e ripresa democratica (1940-1947). Gorizia 1987 (dalje Tavano, C. Margotti), str. 119.

⁴ Tavano, C. Margotti, str. 116.

pri nadškofu zaradi kršitve konkordata, vendar pa je nadškof menil, da ne more nič storiti zoper višjo silo. Čez tri tedne je v škofijskem listu objavil predpise, po katerih naj bi se duhovniki tudi na zunaj poenotili z italijanskimi.⁵

Nadškof Margotti je bil v svojih prizadevanjih precej nespreten, kar gre pripisati njegovemu nepoznavanju goriških razmer, saj je na to službeno mesto prišel kot vatikanski diplomat in ni bil seznanjen z manjšinskim vprašanjem. Predvsem Slovence so motili Margottijevi pretesni odnosi s političnimi oblastmi, vroče čestitke ob raznih uspehih, odredbe, s katerimi so se italijanizirali pomembni predeli verskega področja (npr. vpeljava italijanskega jezika v uradni škofijski list "*Folium*" in drugi ukrepi).⁶ V škofijskem listu je redno objavljaval hvalospeve italijanskim vojakom in spodbujal pomoč vojakom na fronti.⁷ Blagoslavljal je vojake in njihove družine ter jih spodbujal k zmagi. Tako je ob veliki noči 1942 spodbujal vernike in še posebej člane KA, naj ob praznikih pošljejo voščilnice vojakom na fronto.⁸

Slovenska revolucionarna oblast je presojala obnašanje škofov na podlagi svoje obveščevalne službe, gledala pa je predvsem javne nastope obeh škofov. Margotti je kot bivši oficir italijanske vojske v času priprav na vojno in v začetku vojne sprejemal tudi italijanske generale. Med vojno ni nikoli nastopil proti fašizmu, izreči pa se ni želel tudi o narodnoosvobodilnem gibanju.⁹ Kljub velikim simpatijam do italijanske države in politike se je Margotti s propadom fašistične države leta 1943 začel zavzemati za zaprte, preganjane in begunce ter posredoval pri oblasteh. Župniki in verniki so mu trumoma pošiljali prošnje za posredovanje.¹⁰

Nadškof je duhovnike v pastirskih pismih pogosto opominjal na nevarnost komunizma, vendar pa proti duhovnikom, aktivnim v politiki slovenskega NOG, ni nastopil s sankcijami. V zvezi s komunizmom je opomnil duhovnike na papeževe okrožnice *Rerum novarum*, *Quadragesimo anno* in *Divini redemptoris*.¹¹ Poleg tega so se v Trstu v bogoslovnem semenišču 14. marca 1944 zbrali škofje iz videmske, goriške, tržaško-koprške, reške in poreško-puljske škofije

⁵ Lavo Čermelj: Slovinci in Hrvatje pod Italijo med obema vojnama. Ljubljana 1965, str. 219-224.

⁶ Primorski slovenski biografski leksikon (dalje PSBL), 9. zvezek. Gorica 1983, str. 356-357; Tavano, C. Margotti, str. 128-130.

⁷ Advent zmage in miru. V: Bollettino dell' archidiocesi di Gorizia (dalje Bollettino), 29, 1935, str. 7-8.

⁸ Pastirski list za postni čas 1942. V: Bollettino, 48, 1942, str. 17-18.

⁹ Ivo Juvančič: Goriški nadškof Margotti in narodnoosvobodilni boj. V: Goriški letnik, 1976 (dalje Juvančič, Goriški nadškof), str. 152-154.

¹⁰ Archivio archivescovile di Gorizia (dalje AAG), Carteggio cancelleresco (CC) Carlo Margotti, š. 2; 58, 60/Pisma nadškofu.

¹¹ Arhiv Republike Slovenije, fond 1635, Okrožje za zapadno Primorsko (dalje AS 1635), š. 582, 1/7, Pismo Edvarda Ferjančiča - Tarasa, 22. 9. 1944.

Papeži so izdali več enciklik o komunističnem režimu. Okrožnica *Rerum novarum* (15. 5. 1891) je sodila, da niti individualizem - liberalizem niti socializem (komunizem) ne bosta zadovoljivo rešila delavskega vprašanja in s tem razdora med delavci in delodajalci. Okrožnica *Quadragesimo anno* (15. 5. 1931) je pojasnjevala, da se socializma ne more spraviti v sklad z verskimi nauki katoliške cerkve, zakaj "*njegova zamisel družbe je popolnoma tuja krščanski resnici. Nihče ne more biti obenem dober katoličan in pravi socialist*". (Tamara Griesser-Pečar, France M. Dolinar: Rožmanov proces. Ljubljana 1996, str. 79). Divini redemptoris (19. 3. 1937) je obsojala komunizem zaradi načel, izoblikovanih na temeljih dialektičnega materializma. Nasprotovale so njegovemu nauku, ki se ne ozira na ljudi, ampak s svojimi nasilnimi sredstvi poskuša odpraviti zasebno lastnino. Okrožnice so poudarjale, da je komunizem v nasprotju z božjim razodetjem, da ruši temelje družbe in odreka človeku pravico, dostojanstvo ter svobodo. Pastirsko pismo škofov Treh Benečij je bilo izdano 24. 1. 1937. Pismo je bilo prevedeno v slovenščino ter razdeljeno vsem duhovnikom. Pismo je prikazovalo nevarnost komunizma in opozarjalo vernike.

ter

pripravili

skupno

poslanico, v kateri so obsodili nasilje do duhovnikov, ki povzroča beg duhovnikov čez meje. Protestirali so proti širjenju komunizma, češ da povzroča degradacijo človeka in vodi ljudi v brezup. Poleg tega so spomnili vernike, da tudi Cerkev ponuja rešitev socialnih vprašanj.¹²

Z razvojem vojnih dogodkov, ko so se zahodni zavezniki odločili podpreti NOG, se Margotti ni več tako javno opredeljeval, pojavile so se tudi težnje po stikih z NOG. Pri tem naj bi med Margottijem in NOG posredoval Edko Ferjančič¹³ kot duhovnik in pripadnik NOG. Ferjančič je bil prepričan, da se je nadškofovo mnenje od začetka vojne do leta 1944 precej spremenilo in ni več zagovarjal dejanj italijanske države.¹⁴ Do resnejših pogovorov med Margottijem in NOG pa ni prišlo.

Po osvoboditvi Gorice so nove jugoslovanske oblasti 2. maja 1945 Margottija aretirale in ga prepeljale v Coroninijevo palačo, kjer je bil zaprt štiri dni. V tem času so pregledali arhiv nadškofijske palače in iskali obremenilne dokaze proti nadškofu.¹⁵ Peti dan so mu izročili odločbo, da mora zapustiti Gorico in oditi v Videm, ker je nasprotoval narodnoosvobodilnemu boju.¹⁶ 8. maja so ga prepeljali v Videm k nadškofu Giuseppeju Nogari.¹⁷ Iz Vidma je nato odpotoval v Vatikan, kjer je bil 16. maja v avdienci pri papežu Piju XII.¹⁸

Margotti se je v Gorico vrnil 13. julija 1945. Pred prihodom je pisal msgr. Ignaciju Valentinčiču ter zahteval pogovor s Francetom Bevkom in Borisom Kraigherjem, da bi se dogovorili o vračanju nekaterih pobeglih duhovnikov in njegovi predaji poslov.¹⁹ Margotti je sicer želel, da ga zamenjajo z nekom, ki bi bil domačin in bi bolje razumel razmere in duhovnike, vendar pa se Sveti sedež na to ni oziral.²⁰

Zamenjavo nadškofa Margottija so podpirale tudi slovenske oblasti, idejo pa je zaradi priložnosti, da bi dobili škofa domačina, podprla tudi večina slovenske duhovščine. Valentinčič je videl možno zamenjavo v Furlanu Alojziju Fogarju. Za nadškofovo zamenjavo je bila tudi furlanska duhovščina, ki je zahtevala, da se desni breg Soče priključi k videmski nadškofiji, saj se je bala priključitve k Jugoslaviji, ki je bila takrat v njihovih očeh sinonim za partizanski teror.

Nadškof Margotti je po vrnitvi v Gorico sklical duhovščino na konferenco z naslovom *Katoliki in volitve*. Na njej je predlagal resolucijo, ki je bila zanj pravzaprav zaupnica, za katero so glasovali tudi slovenski duhovniki. Duhovniki so mu tudi predali vdanostno izjavo, v kateri so sočustvovali z njegovo usodo po koncu vojne. Ob tem pa so nekateri slovenski duhovniki med njimi izjavili, da vse le ni

¹² AAG, CC Carlo Margotti, š. 2, 59/ 10. 3. 1944.

¹³ *Edvard (Edko) Ferjančič, psevdonim Taras*, župnik v Kojsem (Vipava, 14. 3. 1898 - Kojško, 19. 9. 1957).

¹⁴ AS 1635, š. 582, 1/7, Pismo Tarasa, 22. 9. 1944.

¹⁵ Srečko Šuligoj: Aretacija nadškofa Margottija. V: Koledar GMD, Gorica 1990 (dalje Šuligoj, Aretacija nadškofa Margottija), str. 34-39.

¹⁶ AAG, CC Carlo Margotti, š. 2; 60/ Dekret 3, 7. 5. 1945.

¹⁷ Šuligoj, Aretacija nadškofa Margottija, str. 34-39.

¹⁸ *Mojim sobratom in sinovom*. V: *Folium ecclesiasticum archidiocensis goritiensis* (dalje Folium), 51, 1945, št. 4-7, str. 21.

¹⁹ Nevenka Troha: *Komu Trst : Slovenci in Italijani med dvema državama*. Ljubljana 1999 (dalje Troha, *Komu Trst*), str. 178.

²⁰ Tavano, C. Margotti, str. 166-167.

bilo tako tragično in da je treba ohraniti občutek za mero.²¹

Nadškof je 25. julija 1945 izdal poslanico *Mojim sobratom in sinovom*, v kateri je opisal aretacijo in bivanje v Coroninijevi palači, da bi "razpršil dvome, nespo-razume, izmišljotine in pretiravanja, ki so o dogodku krožile". Z opisom je želel preprečiti širjenje različice, objavljene v italijanskih časopisih. Ti so namigovali na slabo ravnanje z nadškofom. Margotti pa je v svoji poslanici poudaril, da so z njim ravnali dobro, medtem ko so na drugi strani nekateri redovniki in duhovniki doživljali preganjanje in nasilje. V poslanici je tudi ostro zanikal obtožbe o nasprotovanju NOG in Osvobodilni fronti ter o netenju državljanske vojne. Pozval je Italijane in Slovence, naj si sežejo v roke, pozabijo naj medsebojne krivice ter skupno stopijo novim ciljem naproti. Poleg tega je dodal, da naj duhovniki v prihodnosti upoštevajo navodila, ki jih je izdal Sveti sedež, vzdržali naj bi se tudi udejevanja v političnih strankah. Duhovniki so morali po naročilu Svetega sedeža vernike poučiti o veri in krščanski nramnosti, posebno pozornost pa naj bi namenili socialnim vprašanjem (po naukih katoliške cerkve) in s trdnimi dokazi odklanjati brezbožni komunizem.²²

Nadškof je svoje pastirsko pismo za post leta 1946 poimenoval *Obnova krščanske morale*, v njem pa se je posvetil predvsem moralnemu propadanju po župnijah. Obenem je opozoril na procese, ki so potekali v Sloveniji proti duhovnikom "kot proti onim, ki so drugačnega svetovnega prepričanja", in poudaril, da se "malo upošteva vest in pravičnost pri iskanju, sodbi in obsodbi pravih krivcev vojnega gorja". Nadškof se je osredotočil predvsem na cono B, kjer so bile uvedene velike spremembe na področju sklepanja civilnih zakonskih zvez. Te spremembe je obsojal, posebej pa ga je prizadela sprememba verouka iz obveznega v neobvezni predmet, ki so ga izvajali po končanem šolskem urniku.²³

Margotti je po podpisu mirovne pogodbe z Italijo izdal 16. februarja 1947 v pričakovanju priključitve Primorske k Jugoslaviji pastirsko pismo, v katerem je svojim vernikom priporočil, naj ne zapuščajo domov. Podobno je naročil tudi duhovnikom. Pojasnil je, da bo po izvedeni dejanski priključitvi Primorske k Jugoslaviji poskrbljeno za duhovno vodstvo.²⁴ S tem pastirskim pismom se je nadškof poslovil od vernikov, ki so s priključitvijo prišli pod Jugoslavijo.

Tržaško-koprski škof Santin

Antonio Santin je prišel kot škof v Trst 3. septembra 1938. Že takoj na začetku se je srečal z močnim pritiskom na Slovence, Hrvate in Jude. V zvezi s tem se je srečal tudi z Mussolinijem in papežem Pijem XII., vendar ni prišlo do kakršnihkoli sprememb.²⁵ V pogovoru z Mussolinijem decembra 1938 sta se oba strinjala, da ni

²¹ Troha, Komu Trst, str. 178.

²² *Mojim sobratom in sinovom*. V: *Folium*, 51, 1945, št. 4-7, str. 18-22.

²³ *Obnova krščanske morale*, pastirsko pismo za post 1946. V: *Folium*, 52, 1946, št. 3, str. 9-19.

²⁴ Pastirsko pismo 16. 2. 1947. V: *Folium*, 53, 1947, št. 1-2, str. 8-12; AS 1931, mikrofili (dalje AS 1931, mfs), SOVA - UNZ, serija A, 002, II002479-82.

²⁵ Santin se je z Mussolinijem srečal dvakrat; enkrat v Trstu, 20. 9. 1938, in potem še istega leta 19. 12. v Rimu. Srečanja sta bili kasneje vir očitkov Santinu o njegovemu sodelovanju z Mussolinijem. Posebej po vojni so ta srečanja omenjali v časopisih in poskušali pokazati močno povezavo med Santinom in Mussolinijem, vendar pa Galimberti navaja ta srečanja le kot nujnost, ki jo je moral Santin kot

smiselno vsiljevati v verske obrede italijanski jezik, ker naj bi Slovenci in Hrvatje

ostali lojalni državljani, ki se v Italiji dobro počutijo. Mussolini je tako Santina povabil, naj spregovori o tem v njegovem imenu s prefekti in drugimi lokalnimi predstavniki oblasti, kar je Santin tudi storil.²⁶ Pritisk se je s tem še povečal. Proti uporabi slovenskega jezika pri maši so lokalne oblasti ponovno nastopile v Trstu leta 1940. Pritiskali so, naj odpravijo slovenske pridige in pobožnosti, kolikor jih je še ostalo. Škof se je postavil v obrambo svobode pri bogoslužju. Duhovnikom je dal navodila, naj nadaljujejo dotedanjo prakso, čeprav je le prišlo do omejitev.

Ob njegovem prihodu v Trst so bili tržaški semeniščniki v Koprju, slovenski pa v Gorici, bogoslovci pa v Centralnem medškofijskem bogoslovju v Gorici. Za vzgojo semeniščnikov je sam skrbel in skoraj nadomeščal ravnatelja. Zato so fantje trpeli predvsem zaradi nedovoljene uporabe slovenskega jezika.²⁷ Kasneje je prepovedal semeniščnikom, da bi odhajali iz župnije brez njegovega dovoljenja, celo v času praznikov, da ne bi drugi duhovniki vplivali nanje. Slovenski duhovniki v njegovi škofiji so nasprotovali njegovim načelom, kajti v slovenske župnije je nastavljal italijanske duhovnike, kar je pomenilo absolutno prevlado italijanskega jezika.²⁸

Santinovo nasprotovanje slovanskemu verskemu življenju pa ni bilo prvo te vrste, kar je tudi botrovalo njegovi nastavitvi v Trst. Pred tem je namreč deloval kot škof na Reki, kjer se je trudil italijanizirati prebivalstvo. Tako je z odlokom junija 1934 prepovedal rabo slovenskega, hrvaškega in staroslovanskega jezika v liturgičnih obredih in zahteval latinščino, vendar se duhovniki temu niso podrejali, zato je sledila grožnja suspenzov.²⁹

Med vojno je škof Santin pomagal svojim vernikom in duhovnikom z različnimi intervencijami pri oblasteh: za begunce, internirane duhovnike, za Slovence, Hrvatje, Jude, obiskal je taborišči Fraschette in Cairo Montenotte, posredoval je za zapornike, za moške na prisilnem delu, partizane, za pregnane vojake, po 8. septembru 1943 pa tudi za slovenske šole in ustanove.³⁰

Santin je slovanske vernike v svoji škofiji v pastirskem pismu 3. septembra 1943 opozoril na nevarnost, ki jo je prinašalo partizansko gibanje oziroma komunistična misel.³¹ V pastirskem pismu za leto 1945 (20. januarja) je Santin opozoril na umore in prelivanje krvi. Pri tem ni neposredno navedel partizanskega gibanja, kljub temu pa je iz besedila razbrati, da gre za NOG in Komunistično partijo Slovenije. V pismu škof svari pred posamezniki, ki želijo ljudi odvrniti od Boga in Cerkve ter spodbujati nemoralno življenje in ateizem.³² Kljub svarilom pred partizanskim gibanjem je bil pri vodstvu NOG Santin boljše zapisan kot

tamkajšnji škof opraviti. (Sergio Galimberti: Santin : Testimonianze dall'archivio privato. Trst 1996 (dalje Galimberti, Santin), str. 23-24).

²⁶ Galimberti, Santin, str. 199.

²⁷ PSBL, zv. 13, str. 294-297.

²⁸ Bojana Žokalj - Jesih: Bili so Čedermaci, primorski duhovniki od konca prve do konca druge svetovne vojne. Ljubljana 1996, str. 54-55.

²⁹ Milica Kacin - Wohinz: Prvi antifašizem v Evropi : Primorska 1925-1935. Koper 1990, str. 196-197.

³⁰ Galimberti, Santin, str. 35, 65, 81; PSBL, zv. 13, str. 294-297.

³¹ Galimberti, Santin, str. 73, 287-289.

³² Galimberti, Santin, str. 299.

Margotti, predvsem zato, ker je z njimi navezal stike s pomočjo župnika Budina,³³ pri čemer naj bi bil vez Janez Stanovnik.³⁴ Poleg tega se javno ni nikoli izrekel proti NOG,

kar so storili nekateri drugi škofje, npr. ljubljanski škof Gregorij Rožman.³⁵ Santinovo držo so v vodstvu NOB pozitivno sprejeli. V pričakovanju konca vojne, 29. aprila 1945, je Santin nastopil na radiu in prebivalce pozval, naj bodo mirni, naj pozabijo na nepravne račune in maščevanje ter naj ne povzročajo nemirov ter izgredov.³⁶

Slabi in napeti odnosi med škofom Santinom in velikim delom slovenskih duhovnikov iz predvojnega obdobja, ki so bili posledica Santinovih zahtev po italijanizaciji verskega življenja, so zaznamovali tudi prva povojna leta. Škof Santin je sicer aktivno posegel v politiko. Zavzemal se je namreč za vzpostavitev mej po Wilsonovi črti.³⁷ Po osvoboditvi se je 4. maja 1945 srečal s predstavnikoma novih jugoslovanskih oblasti - Vladom Vodopivcem in Francem Štoko³⁸ - in poskušal posredovati med sovražnimi stranmi: umikajočimi se nemškimi enotami in partizanskimi silami. Poskušal je preprečiti vesplošno zapiranje Italijanov, sprostitvev maščevalnih sil nad prebivalstvom kot povračilo za leta pod fašizmom in množično ropanje po Trstu. Opozarjal je pred zapiranjem ljudi brez kakršnihkoli dokazov.³⁹ Poleg tega je Santin v primerjavi z Margottijem ostal na svojem mestu in nadaljeval delo.

V začetku junija 1945 je v Primorskem dnevniku izšla njegova izjava o prijaznem postopanju slovenskih oblasti in neoviranem verskem življenju v Trstu. V izjavi je Santin poudarjal, da ni ujet ali zasledovan v svojem stanovanju, da so oblasti do njega prijazne. Poleg tega naj bi se sam odločil skrajšati procesijo, ki so jo jugoslovanske oblasti pomagale izpeljati.⁴⁰

Santin je poskušal narediti korak v smeri zahtev slovenskih duhovnikov po neoviranem delovanju v slovenskem jeziku, zato je 15. julija 1945 imenoval paritetno komisijo iz štirih italijanskih in štirih slovenskih duhovnikov. Komisija naj bi preučila slovenske zahteve na področju bogoslužja, vendar je bila zaradi

³³ Ivan Budin, duhovnik (Miren pri Gorici, 25. 12. 1905 - Miren pri Gorici, 11. 1. 1990).

³⁴ Janez Stanovnik, politik (Ljubljana, 4. 8. 1922).

³⁵ Juvančič, Goriški nadškof, str. 152. Škof Rožman se je v Pastirskem pismu o nevarnosti brezbožnega komunizma (Ljubljanski škofijski list, 30. 11. 1943) pridružil papežu in obsodil komunizem. V pismu je vernikom pojasnil nevarnosti brezbožnega komunizma, "ki je pri nas z narodnimi gesli mnoge prevaral in se pod krinko osvobodilne vojske skuša polastiti oblasti, da bi do konca dovršil svojo krvavo revolucijo in družbo po brezbožnih načelih, kakor je to storil pousod, kjer je mogel priti vsaj začasno do oblasti".

³⁶ Galimberti, Santin, str. 303.

³⁷ Troha, Komu Trst, str. 167-168. Wilsonova črta se je od ostalih razlikovala predvsem v spodnjem delu, kjer je Italiji prisodila še vse ozemlje zahodno od Divače - Hrpelj - Buzeta - Učke - Šumberga, kar je Santin močno zagovarjal z namenom zaščite Pulja, Rovinja in Poreča.

³⁸ Vlado Vodopivec, borec NOV in politični delavec (Gorica, 27. 1. 1898 - Ljubljana 27. 12. 1982). Ob osvoboditvi leta 1945 je bil prvi komandant mesta s činom polkovnika. Franc Štoka psevdonom Rado, borec NOV in politični delavec (Kontovel pri Trstu, 11. 8. 1901 - Ljubljana, 25. 8. 1969). Prve dni maja 1945 je skupaj z zavezniki vodil pogajanja za predajo zadnjih nemških oporišč v mestu. Po osvoboditvi je bil izvoljen za prvega podpredsednika mestnega osvobodilnega sveta za Trst (PSBL, zv. 15, str. 584-585).

³⁹ Galimberti, Santin, str. 83, 303-304.

⁴⁰ Primorski dnevnik (dalje PD), 2. 6. 1945, Izjava tržaškega škofa o prijaznem postopanju naših oblasti in neoviranem verskem življenju v Trstu.

odhoda dveh slovenskih članov razpuščena. Na predlog preostalih dveh slovenskih članov msgr. Jakoba Ukmarja⁴¹ in Lojzeta Škerla⁴² v Trstu je bilo sicer znova uvedeno slovensko bogoslužje v cerkvi sv. Antona in sv. Vincenca, kar pa odnosov med slovenskimi duhovniki in škofom ni izboljšalo. Santin je bil do hrvaških duhovnikov bolj popustljiv, saj je imel ob odprtju semenišča v Pazinu leta 1945 mašo v hrvaškem jeziku, Božu Milanoviću⁴³ pa je dal dovoljenje za odhod na mirovno konferenco v Pariz poleti 1946.

Josip Vidav⁴⁴ je 10. septembra 1945 na pobudo Virgila Ščeka⁴⁵ sklical sestanek slovenskih duhovnikov v tržaško-koprski škofiji, o katerem Santin ni bil obveščen. Ker je za sestanek vseeno izvedel, je tja poslal Jakoba Ukmarja z naročilom, naj duhovnike opomni na njihovo poslušnost škofu. Vidav je sestanek ponovno sklical po enem tednu, a ga je škof znova prepovedal. Vidav je zato dokončno odpovedal sestanek in se opravičil škofu, da je to naredil na željo Ščeka. S tem se je spor med Santinom in Ščekom še povečal.⁴⁶ V napadih na škofa v Primorskem dnevniku je s svojimi članki sodeloval tudi Šček, kar je Santina, ki ga je skrbel predvsem vpliv Ščeka na ostale slovenske duhovnike v tržaško-koprski škofiji, hudo motilo.⁴⁷ Škof je zato onemogočil obnovev Zbora svečnikov sv. Pavla, ker so se njegovi voditelji izrekli za OF.⁴⁸

Slovenskim vernikom je 22. junija 1946 poslal pastirsko pismo z naslovom "*Ljubljanim vernikom slovenske in hrvaške narodnosti*", v katerem je poudaril, da ni bil naklonjen fašizmu in ni podpiral ukinitve slovenskih organizacij ter šol. Škof je zapisal, da je vedno nastopal v obrambo Slovencev in ob prihodu v Trst izdal naročilo, naj se po cerkvah brez njegovega dovoljenja ne spreminja jezik. Škof je naštel svoja posredovanja za zaprte v taboriščih, za zaprte in mučene Slovence pri Nemcih. Slovenci naj bi v njem našli branitelja pred nasiljem okupatorja (poboji, požigi). Fašistične oblasti naj bi mu tudi grozile z zaporom in konfinacijo.⁴⁹ Duhovniki pisma niso hoteli prebrati, ker se z njegovo vsebino niso strinjali, po grožnji s cerkvenimi kaznimi pa so ga prebrali vsi razen Ukmarja v Škednju.

Santin je 2. julija 1946 sklical shod duhovnikov, katerega uradni namen je bil, da bi se izboljšali odnosi med slovensko in italijansko duhovščino v škofiji. Na shodu je bilo malo slovenskih in hrvaških duhovnikov. Večina se ga demonstrativno namreč ni udeležila, ker se je bala, da bo to videti kot politična podpora

⁴¹ Jakob Ukmar, duhovnik, nabožni pisatelj (Opčine pri Trstu, 13. 7. 1878 - Škedenj, 2. 11. 1971).

⁴² Lojze Škerl, duhovnik (Sežana, 24. 4. 1914 - Opčine pri Trstu, 9. 3. 1995).

⁴³ Božo Milanović, duhovnik (Kringa v Istri, 10. 10. 1890 - Pazin, 29. 12. 1980).

⁴⁴ Josip (Jože) Vidav (Vidau, Vidali), duhovnik (Opčine pri Trstu, 5. 3. 1894 - Rodik, 10. 4. 1974).

⁴⁵ Virgil Šček, duhovnik, politik, narodnoobrambni delavec, poslanec, urednik in pisec (Trst, 1. 1. 1889 - Ljubljana, 6. 7. 1948). V letih 1921-1923 je bil poslanec v italijanskem državnem zboru, kjer se je zavzemal za pravice slovenske manjšine. Aktivno je sodeloval pri razvoju primorskega tiska, bil je pobudnik Goriške Mohorjeve družbe, izdajal je več katoliških glasil in otroških revij. Zaradi suspenza 1927 je postal župnijski upravitelj v Avberju, kjer je skrbel za bogato duhovno življenje župnije. Po drugi svetovni vojni se je aktivno vključil v prizadevanja za priključitev Primorske k Jugoslaviji. Zaradi spora s škofom Santinom je bil ponovno suspendiran, vendar je pred objavo suspenza umrl julija 1948 (PSBL, zv. 15, str. 520-521).

⁴⁶ Galimberti, Santin, str. 188.

⁴⁷ Galimberti, Santin, str. 189-190.

⁴⁸ Marko Tavčar, Egon Pelikan, Nevenka Troha: Korespondenca Virgila Ščeka 1918 - 1947 (Viri 11). Ljubljana 1997 (dalje Korespondenca), str. 195.

⁴⁹ AS 1487, š. 18. Mojim vernikom slovenskega in italijanskega jezika; Galimberti, Santin, str. 333-335.

škofu.⁵⁰ Prisotni slovenski in hrvaški duhovniki so sicer na tem sestanku soglasno sprejeli poslušnost škofu in Cerkvi ter obsodili napade na škofa v časopisju in nasilna dejanja proti duhovnikom. Obenem so pripomnili, da vsa Santinova dejanja niso v redu. Ukmar je dobil nalogo, da zbere vse pripombe. V promemoriji tako je

najprej poudaril zvestobo slovenskih duhovnikov katoliški cerkvi in pokorščino škofu ter obžaloval nasilna dejanja oblasti proti cerkvenim hierarhom. Poleg je priložil pritožbe zaradi političnega delovanja škofa in zapostavljanja slovenščine.⁵¹ Pri tem je Ukmar v pismu škofu pojasnil, da naj tega dejanja ne sprejme kot nasprotovanje njemu, ampak kot odkritosrčno dejanje slovanskih duhovnikov v njegovi škofiji.⁵²

Slovensko časopisje se je na sklicani sestanek odzvalo s posebnim člankom v Ljudski pravici, kjer so Santinov poskus označili kot reševanje lastne kože in vzbujanje videza dobrohotnosti do slovenskih duhovnikov: "*Leta 1939 je sklical konferenco vseh duhovnikov svoje škofije. Nekateri slovenski duhovniki so izostali, ker so zaslužili nakano. Bil je velik pomp s sprejemom, z govori, celo s fotografom. Nekaj dni potem je bilo poslano poročilo v Rim: nihče ne preganja ne vernikov ne duhovščine; nasprotno, vsi so složni in sporazumni, tesno zbrani okrog svojega škofa. Dokaz: fotografija. Danes, sedem let kasneje, škof Santin ponavlja ta poskus. Od približno 300 duhovnikov tržaške škofije se je letošnjemu Santinovemu pozivu na sestanek odzvalo okrog 100 duhovnikov. Komaj polovica Italijanov in približno pet Slovanov.*"⁵³

Škof Santin je 4. julija 1946 zaradi okrožnice, ki je pozivala na abstinenco na sklicanem sestanku, suspendiral Virgila Ščeka (odvzel mu je pravico maševanja in delitve zakramentov ter s tem vir preživljanja), in dekana v Klanecu Gabrijela Piščanca, ki mu je odvzel mašo in dekanat.⁵⁴

Santin je očital Ščeku zavzemanje za priključitev Primorske k Jugoslaviji, medtem ko je sam odkrito nasprotoval omenjeni priključitvi. Na ameriške in angleške cerkvene dostojanstvenike je naslovil brzojavko, v kateri je obsodil "*krivične odločitve*" v Parizu. Poleg tega je pisal zunanjim ministrom odločilnih držav (z izjemo Sovjetske zveze), da so predlagani sklepi mirovnih pogajanj velika krivica in zanikanje etničnega principa.⁵⁵ Že maja 1945 se je Santin obrnil na generala Harolda R. Alexandra, da bi bil tudi vzhodni del Istre pod anglo-ameriško za-

⁵⁰ Korespondenca, str. 175.

⁵¹ Troha, Komu Trst, str. 173.

⁵² Galimberti, Santin, str. 191.

⁵³ Ljudska pravica, 19. 7. 1946, Fašistična politika škofa Santina.

⁵⁴ Nadškofijski arhiv Ljubljana (dalje NŠAL), Društva in ustanove, š. 50, Ustanovni občni zbor CMD 1949, str. 40; Troha, Komu Trst, str. 173. Santin je Virgilu Ščeku očital pretirano nacionalno zavzemanje na strani jugoslovanskih oblasti ter pomanjkanje duhovniškega čuta in morale. Poleg Ščeka je kot duhovnike, ki dajejo duhovniškemu poklicu slab zgled, navedel še duhovnike, ki "*delajo politične kariere na strani OF*": Anton Piščanec, Gabrijel Piščanec, Franc Malalan, Ivan Bidovec in Tone Požar. Škof se je zavedal, da ga slovenski duhovniki ne marajo, vendar večina proti njemu ni javno nastopala. Santin je bil do delovanja Boža Milanovića bolj spravljiv, kajti za njegovo delo je menil, da je "kljub močni nacionalni usmerjenosti in političnemu udejstvovanju" usmerjeno v modus vivendi med duhovniki, ki živijo pod Titovo oblastjo, in komunističnimi oblastmi. Poleg tega se je Milanović pogosto obračal tudi na škofa in ga obveščal o dogajanju (Galimberti, Santin, str. 193-194).

⁵⁵ Korespondenca, str. 192; Galimberti, Santin, str. 336-337.

vezniško upravo.⁵⁶ Santin je v prvi polovici leta 1946 napisal tudi več pisem, naslovljenih na diplomate in cerkvene dostojanstvenike, kjer je opisoval potrebo po priključitvi Julijske krajine k Italiji. Nato je 7. julija 1946 poslal telegram tudi trem kardinalom v Chicagu, Detroitu in Londonu s prošnjo, naj pomagajo, da se tudi v Julijski krajini ne razbohoti komunizem.⁵⁷

Santin tudi ni dovolil verskega tednika v slovenščini. Po prenehanju izhajanja časopisa Božji vrelci, ki je bil strogo verski, je 8. maja 1947 začel izhajati katoliški Teden, katerega urednik je bil Andrej Gabrovšek. Julija 1948 je umrl Šček in Teden bi, če bi ignoriral njegovo smrt, popolnoma izgubil verodostojnost v očeh vernikov in tudi duhovnikov, ki so Ščekovo delovanje na Tržaškem pred tem večinsko podpirali. Urednik Gabrovšek je kot njegov dolgoletni prijatelj zato napisal nekrolog, v katerem pa ni zamolčal dejstva, da je bila tedaj že večina slovenskih duhovnikov nasprotna Ščekovi polemiki s cerkvenimi oblastmi. Škof Santin je zato 19. avgusta 1948 časopis ukinitil.⁵⁸

Med svojim delovanjem je Santin ob obiskih v slovenskih krajih doživel napade, ki so jih spodbujale Slovansko-italijanska antifašistična unija (SIAU) in OF. Najbolj odmeven napad je bil 19. junija 1947 v Kopru, ko so v koprski stolnici praznovali svojega zavetnika sv. Nazarija.⁵⁹ Škof je prišel v Koper sam, brez spremstva, saj so tudi njegovega tajnika pogosto napadali. Poleg tega naj bi bil sam bolj neopazen. V semenišču so ga pričakale štiri osebe, ki so se predstavile kot odposlanci zunaj zbrane množice in od njega zahtevale, naj takoj zapusti Koper. Škof se je odločil ostati, saj je bilo v Kopru veliko število vojakov in policistov, ki bi lahko vzpostavili red. Odposlanci so odvrnili, da ne prevzemajo odgovornosti za dejanja množice, ko bo izvedela za škofov prihod v Koper. Med tem časom so se že začeli zbirati številni protestniki, ki so prihajali tudi iz delavskih četrti Trsta.

Množica je poskušala vdreti v semenišče, zato se je škof umaknil v notranje prostore. Približno dvajset ljudi je vseeno vdrlo v semenišče, napadlo škofa in uničilo opremo. V času napada je bila prisotna tudi Narodna zaščita, ki v napad ni posegla. Po napadu je zdravnik oskrbel Santina, medtem ko je množica pred semeniščem še vedno glasno protestirala. Narodna zaščita je potem organizirala prevoz Santina do meje v tovarnjaku, ki ga je ves čas spremljala množica protestnikov.⁶⁰

Težave škofov pri vzpostavljanju jurisdikcije

Slovenski časopisi so se takoj po osvoboditvi pripravili na množično preganjanje obeh škofov. V Primorskem dnevniku in Ljudskem tedniku v Trstu, Soškem tedniku v Gorici, Primorski borbi v Ajdovščini, Slovenskem poročevalcu in Ljudski pravici v Ljubljani so izhajali skoraj identični članki, ki so opisovali delovanje obeh škofov. Člankom, ki so izhajali v časopisih OF in KP, so protiutež predstavljali članki v Slovenskem Primorcu, ki so ostro zanikali vsebino člankov v prej omenjenih časopisih.

⁵⁶ Galimberti, Santin, str. 315-316.

⁵⁷ Prav tam, str. 237-276, 337.

⁵⁸ Troha, Komu Trst, str. 173-174.

⁵⁹ Sv. Nazarij goduje 19. 6. in je zavetnik koprške stolnice.

⁶⁰ Galimberti, Santin, str. 111-114, 352-354.

Članki, naperjeni proti škofoma, so začeli izhajati že takoj po vojni, vendar pa je največ obtožujočih člankov izšlo junija 1946, ko so vsi časopisi obširno pisali o delovanju obeh škofov. Časopisna kampanja je bila povezana z birmovanji, saj so se birmovanja začela v poznem spomladanskem času, junija pa jih je bilo največ. V časopisih in na množičnih sestankih so izvedli skupno kampanjo, da bi preprečili birmovanja in obiske obeh škofov v coni B. Prav birmovanja so bila priložnost, kjer je bilo prisotnih veliko ljudi in so partijski aktivisti lahko spodbujali nasprotovanje škofoma.

Članki so posebno pozornost namenjali predvsem "*fašističnemu delovanju*" Margottija. Predvojno in medvojno obnašanje Margottija je piscem člankov namreč močno olajšalo delo, saj je bila naklonjenost nadškofa italijanski vojski prebivalstvu precej poznana. Pisci so tako samo morali povezati italijanske vojake, Margottija in fašistične zločine, da so bralci videli v Margottiju "*krvnika*".⁶¹

Pri slovenskih oblasteh je prevladovalo stališče, da je treba člankom za njihovo večjo verodostojnost dodati pisne dokaze. V ta namen so objavljali Margottijeva pisma in mnenja, ki so jih o njem pisali fašistični funkcionarji. Margottijevo delo za poitalijančevanje in prijateljevanje naj bi fašistična vlada tudi finančno nagradila.⁶² Posebno nasprotovanje pa naj bi pri ljudeh povzročilo prisrčno komuniciranje med Mussolinijem in Margottijem. Nadškof naj bi, kot so pisali, Mussoliniju poslal več čestitk in posebno poslanico, polno blagoslovov in najboljših želja, da bi fašistične armade premagale sovražnike in diktirale fašistični mir.⁶³ Opisovanja Santinovega sodelovanja s fašističnimi veljaki je bilo občutno manj, povezovali so ga le z Mussolinijem, na podlagi dveh že omenjenih srečanj.⁶⁴

Medtem ko je Primorska borba v glavnem prinašala članke o Margottiju, sta Primorski dnevnik in Ljudski tednik pisala o obeh škofih skupaj, nekaj člankov pa je bilo posvečenih vsakemu posebej. Veliko besed so namenili obnašanju škofov do slovenskega prebivalstva in slovenske kulture. Močno so poudarili, da jim ne gre za "*boj proti katoliškim škofom, ampak za boj proti italijansko fašistični politiki škofov, ki je stremela za tem, da pomaga poitalijančiti slovensko in hrvaško ljudstvo Primorja*". Škofa naj bi ves čas delovala proti slovenskemu narodu. Dopustila naj bi preganjanje slovenske duhovščine samo zato, ker je branila slovenske pravice in pravice hrvaškega ljudstva.⁶⁵

V Primorskem dnevniku so izhajali tudi članki s krajšimi opisi zgodovine slovenskih goriških in tržaških škofov. Izpostavljali so škofa Alojzija Fogarja in Frančiška Borgio Sedeja, predvsem njuno delo za ohranitev slovenskega jezika, ter opisovali njun dober odnos s slovenskimi duhovniki. Na drugo stran so postavili oba aktualna škofa in njun odnos do slovenskih duhovnikov. Članki so namigovali na nujno potrebno odstranitev obeh škofov, ki bi ju nadomestili s slovenskima škofoma.⁶⁶

Sovražno naravnani članki so dali vedeti, da je "*ljudstvo*" tisto, ki nasprotuje

⁶¹ Primorska borba (dalje PB), 6. 4. 1946, Med fašisti je dvignil glavo tudi nadškof Margotti.

⁶² PB, 6. 4. 1946, Med fašisti je dvignil glavo tudi nadškof Margotti; Slovenski poročevalec (dalje SP), 15. 8. 1945, Škof - fašist, razkritja o delovanju goriškega nadškofa Margottija.

⁶³ PB, 6. 4. 1946, Med fašisti je dvignil glavo tudi nadškof Margotti.

⁶⁴ PD, 16. 6. 1946, Fašistični škof napada slovanske duhovnike.

⁶⁵ PD, 9. 7. 1946, Nočemo več krivic.

⁶⁶ PD, 5. 6. 1946, Paberki iz novejše zgodovine goriške in tržaško škofije; PD, 15. 6. 1946, Vsa Koprščina na braniku svoje narodne časti.

škofoma. Ljudstvo naj bi bilo tudi tisto, ki ju bo obsodilo in spodilo iz cone B. Že naslovi člankov so na to nakazovali, kar se je v vsebini le še stopnjevalo. Naslovi, kot so "*Ljudstvo se ne more pomiriti*" ali pa "*Ljudstvo se bo odločilo*", so prinašali pompozne članke o pismih ljudi, ki so se jim dogajale razne krivice. Namen pisem je bil vzbujati sovraštvo do škofov. Protestna pisma naj bi napisali revni, trpeči ljudje npr. preprosta kmetica s tremi otroki, oče, ki je v vojni izgubil dva sinova.⁶⁷ Poseben učinek pa naj bi imela mnenja krščanskih mater, ki niso hotele poslati otrok k birmi, ker bi jih birmal Margotti.⁶⁸ Ogorčenje so poskušali vzbuditi tudi z omenjanjem padlih partizanov in invalidov v boju za osvoboditev Primorske, pri čemer so precej pretiravali: "*Nihče od teh škofov se ni zanimal za usodo tistih desetisočev invalidov, ki so postali invalidi v bojih za osvoboditev Trsta in Julijske krajine.*"⁶⁹

Člani SIAU v coni A (Kobarid, Bovec) in v coni B (Idrija, Košana, Postojna, Tolmin) so na raznih sestankih pripravljali proteste proti Margottiju in odvrčali ljudi od pošiljanja otrok k birmi, do česar je tudi prišlo.⁷⁰ Prisotnost Margottija naj bi bila za slovenske vernike žaljiva in naj bi jih odvrčala od verskih obredov.⁷¹ Vernike naj bi prisotnost Margottija tako motila, da so celo pisali papežu. Prebivalci Cerovega in Snežatna so v pismu papežu zahtevali preместitev nadškofa in na njegovo mesto postavitev nadškofa slovenske narodnosti.⁷²

Uredništva časopisov so ves čas prejemale številna pisma protestov iz vseh krajev Primorske. Večino pisem naj bi objavili, "*da bo svet spoznal iz njih, kaj naše ljudstvo boli in kaj hoče*".⁷³ Pisma so bila namenjena predvsem prebivalcem, ki naj bi s pomočjo časopisne kampanje in množičnih sestankov prišli do spoznanja, kakšen je goriški nadškof. Po številu objavljenih člankov prednjači Margotti, ki ga tudi izpostavljajo kot bolj naklonjenega fašizmu.⁷⁴ Škofu Santinu niso tako močno očitali sodelovanja s fašističnimi oblastmi, bolj so ga kritizirali zaradi nasprotovanja slovenskim duhovnikom in oviranja slovenskega kulturnega življenja. Nevenka Troha poudarja, da so napadi na Santina in Margottija sicer potekali vzporedno, vendar naj bi bili po njenem mnenju napadi na Margottija vseeno manj goreči. Njegovo delovanje med ljudmi naj ne bi vzbujalo toliko nasprotovanja kot izrazito proitalijansko delovanje Santina tudi po letu 1945.⁷⁵ Pregled vseh tedanjih časopisov kaže, da so pri Margottiju izbrali opisovanje njegovega delovanja v času fašizma zaradi njegove neaktivnosti po končani vojni in močnejših vezi z italijanskimi generali. Santin je bil v primerjavi z Margottijem po vojni v večjem konfliktu s slovenskimi duhovniki. Spori so pripeljali celo do suspenzije duhovnikov, ki je močno odmevala ne samo med slovenskimi duhovniki ampak tudi v slovenski javnosti, saj je šlo celo za velikega slovenskega domoljuba Ščeka.

Oblasti so nasprotovanje škofoma dopolnile s konkretnimi protesti pred bir-

⁶⁷ PB, 8. 6. 1946, Vaše krvave roke, gospod Margotti, se ne smejo dotikati naših nedolžnih otrok.

⁶⁸ PD, 4. 6. 1946, Val ogorčenja po vsej deželi; 12. 6. 1946, Ljudstvo se ne more pomiriti.

⁶⁹ PD, 18. 5. 1946, Nekaj pripomb k "zaskrbljenosti" tržaškega in goriškega škofa.

⁷⁰ PB, 15. 6. 1946, Ljudstvo je odgovorilo na Margottijeva izzivanja.

⁷¹ Soški tednik (dalje ST), 22. 6. 1946, Tih, tiho prav počasi, da stopinja se ne glasi.

⁷² PD, 8. 6. 1946, Sredstva, ki ne posvečujejo dobrega namena.

⁷³ PD, 5. 6. 1946, Mar naj se nadaljuje?

⁷⁴ PD, 9. 7. 1946, Nočemo več krivic.

⁷⁵ Troha, Komu Trst, str. 176-179.

mami in fizičnimi napadi na oba škofa. Župnije so se v letu 1946 sicer množično pripravljale na birmo, saj so bile v zadnjih dveh letih vojne velike težave pri izvajanju verskih obredov. Otroci so obiskovali veroučno pripravo na birmo, župnije pa so poskušale praznično okrasiti cerkve za veliko slovesnost. V škofijskih pisarnah v Gorici in Trstu so pripravili razpored birmovanj. Lokalne oblasti so bile seznanjene z dogajanjem v župnijah in so se na napovedana birmovanja pripravila. Okrajni komiteji KPS so spodbujali partijske celice po posameznih krajih, naj "*razvijejo močno kampanjo proti udeležbi otrok na birmi*". Ljudem so morali v

govorih nazorno prikazati vsa "*nečastna dejanja*", ki naj bi jih Margotti in Santin izvršila v času fašistične Italije, med vojno in po osvoboditvi.⁷⁶

Med prebivalci posameznih krajev je steklo agitiranje proti škofu; partijski organi so pripravljali množične sestanke in v časopisju so se pojavljali članki proti škofoma. Aktivna propaganda naj bi prepričala vernike, naj se ne udeležijo birmovanja, ampak ob prihodu škofa protestirajo. Kjer kampanja proti škofoma ni zadostovala, so pristojne lokalne oblasti obiskale duhovnike. Tem so zagrozili, da ne morejo poskrbeti za varnost škofov, če pa bi se škofu kaj zgodilo, bi bili duhovniki sami odgovorni. V kolikor pa bi duhovniki vztrajali, da mora birmati Santin, so pripravili tudi demonstracije in razne protestne shode. Oblasti so se pripravile tudi za primer, če bi škof Santin za birmanje pooblastil duhovnika v okraju. V takšnih primerih bi proti duhovniku uvedli sankcije.⁷⁷

Številna množična zborovanja, ki so potekala po vaseh, so oblastem prinesla določene uspehe, s katerimi so bili okrajni komiteji KPJK zadovoljni. Pri teh zborovanjih je bil poudarek na ženskah kot moralnih stebrih v družinah, ali pa tudi zato, ker so bile oblasti prepričane v žensko podvrženost vplivu duhovnikov. Zanje so sklicevali dobro organizirane sestanke, kjer je bila udeležba precejšnja. Govorniki so podrobno opisovali delovanje "*proti ljudske duhovščine*", pri čemer pa se niso omejili le na primorske duhovnike in oba škofa, temveč so poseben poudarek namenili tudi ljubljanskemu škofu Rožmanu. Sestanki so bili precej uspešni, saj "*ko so naše žene vse to slišale, se je marsikateri utrnila solza, ker so spoznale svojo prejšnjo zablodo*".⁷⁸ Pogosto so bili rezultat sestankov protestna pisma udeležencev, nastala je tudi cela vrsta resolucij proti škofoma. Udeleženci sestankov so podpisovali izjave po nareku voditeljev sestankov.⁷⁹ Ponekod se ljudje na sestankih niso pustili prepričati in so vseeno vztrajali pri odločitvi za birmo svojih otrok. Zaradi velike kampanje proti birmi pa so odpravili zunanje priprave - slavoloke, krašenje z rožami.⁸⁰

SIAU je s parolo "*Otroke ne bo birmal fašistični škof!*" spomladi pozvala na abstinenco, ki je bila v slovenskih krajih tržaško-koprske škofije, razen v Tomaju, kjer je bil župnik Albin Kjuder, popolna.⁸¹ Na poti na birmo v Sežano 23. junija

⁷⁶ Pokrajinski arhiv Nova Gorica (dalje PANG), Okrožni komite KPS za Goriško, š. 1, Zapisnik seje okrožnega komiteja ZKMJK za Goriško, 3. 6. 1946.

⁷⁷ Pokrajinski arhiv Koper (dalje PAK), Okrajni komite KPS Postojna, š. 2, Zapisnik seje okrajnega komiteja, 12. 8. 1947

⁷⁸ PANG, Okrožni komite KPJK za vzhodno Primorsko, š. 3. Zapisnik seje okrajnega komiteja KPJK za Vipavsko, 12. 9. 1946.

⁷⁹ PANG, Okrožni komite KPJK za vzhodno Primorsko, š. 4. Poročilo o nasprotovanju škofom, Agit-prop pri okrožnem komiteju KPJK za vzhodno Primorsko.

⁸⁰ PANG, Okrožni komite KPS za Goriško, š. 1, 15-dnevna poročila, 3. 5. 1946.

⁸¹ Troha, Komu Trst, str. 166-174.

1946 so tako Santina kamenjali, zato se je moral vrniti v Trst.⁸² V Miljah so sklenili, da škofu ne bodo pustili birmati, prav tako ni mogel ostati v Kopru na že omenjenem prazniku sv. Nazarija. Italiji naklonjeni Tržačani pa so škofu med procesijo sv. Rešnjega telesa izkazali množično podporo tudi s tisoči podpisi, ki so jih zbirali ob vhodih v cerkev. Polemika o vprašanju birme se je nadaljevala leta 1947, ko je škof Santin razglasil birmo za slovenske otroke v Trstu pri sv. Antonu. Šček je svetoval, naj množičen obisk preprečijo, ker bo sicer škof triumfiral. Priporočal je, naj omogočijo v coni A in coni B birmanje slovenskemu kanoniku.⁸³ Poleg onemogočanja birmovanja je iz Ščekovih pisem Borisu Kraigherju razvidno, da so pripravljali kampanjo proti odstranitvi Santina, pri kateri naj bi sodeloval tudi Šček.⁸⁴ Aprila 1946 je v pismu Borisu Kraigherju glede Santina poudaril: "*Kar se škofa tiče, upam, da si prišel do spoznanja, da je ta škof najbolj nevaren od vseh in v duši fašist, dočim so drugi oportunisti več kot fašisti.*" Kampanja ni uspela, zato so jugoslovanske oblasti po nekaj mesecih prenehale z njo.⁸⁵

Tudi v goriški nadškofiji je spomladi 1946 potekala kampanja proti birmanju. V dnevniških zapisih škofijskega lista je zabeleženo pet primerov, ko nadškofu ni bilo dovoljeno birmati: v letu 1946 v Kanalu, Solkanu in Vrtojbi, v letu 1947 pa v Štandrežu in Borjani.⁸⁶ Ob birmi v Solkanu junija 1946 so ga ob izhodu iz cerkve kamenjali. V odgovor je bila 20. junija 1946 ob prazniku sv. Rešnjega telesa velika manifestacija solidarnosti s škofom, na kateri so bili tako Italijani kot Slovenci. Na njej je nadškof zaradi kampanje proti njemu in veri razglasil izobčenje sodelavcev časopisov *Il Lavoratore*, *Fronte unico*, *Primorski dnevnik* in *Soški tednik*.⁸⁷ Po posameznih krajih so s pomočjo časopisja pripravili povračilni ukrep nadškofovi objavi izobčenja. Ena od uradnic na uradu za tisk je podala službeno odpoved zaradi izobčenja. V strahu, da bo prišlo do množičnih odpovedi, so v tisku pripravili akcijo proti Margottiju.⁸⁸

Zaradi vse večjih težav pri birmovanju v coni B je Margotti večkrat pooblastil za birmovanje msgr. Mihaela Toroša,⁸⁹ profesorja cerkvenega prava v goriškem bogoslovju. Toroš je birmal le v večjih središčih z velikim številom birmancev,⁹⁰ nekajkrat pa je Margotti tudi birmal številne slovenske birmance, ki so kljub stalni komunistični obrekovalni kampanji prihajali v Gorico iz obeh con.⁹¹

Santin je zaradi velikih težav pri birmovanjih pooblastil za birmovanja Jakoba Ukmarja, vendar pa to ni zaustavilo težav, čeprav je bil Ukmar Slovenec. Tako je npr. 22. avgusta 1947 potekala v Kubedu birma za 800 birmancev. Že zjutraj se je

Albin Kjuder, apostolski administrator (Dutovlje na Krasu, 25. 2. 1893 - Sežana, 12. 3. 1967).

⁸² Korespondenca, str. 175.

⁸³ Troha, Komu Trst, str. 166-174.

⁸⁴ Korespondenca, str. 159.

⁸⁵ Nevenka Troha: Politično delovanje Virgila Ščeka po maju 1945. V: *Življenje in delo primorskega krščanskega socialca Virgila Ščeka* (Knjižnica Annales 24). Koper 2001, str. 83.

⁸⁶ Franc Kralj: Cerkveni in verski položaj Slovencev na Goriškem v letih 1940-1947. V: *Cerkev in družba na Goriškem ter njihov odnos do vojne in osvobodilnih gibanj*, Gorica 1997 (dalje Kralj, Cerkveni in verski položaj), str. 130.

⁸⁷ Troha, Komu Trst, str. 176-179.

⁸⁸ PANG, Okrožni komite KPS za Goriško, š. 1, Poročilo glavnemu komiteju KPJK, 24. 6. 1916.

⁸⁹ *Mihael Toroš*, goriški apostolski administrator (Medana v Goriških brdih, 12. 8. 1884 - Kapela pri Novi Gorici, 29. 12. 1963).

⁹⁰ Franc Rupnik: Slovenska Cerkev na Goriškem med leti 1945-1965. V: *Cerkev in družba na Goriškem ter njihov odnos do vojne in osvobodilnih gibanj*. Gorica 1997, str. 297.

⁹¹ Kralj, Cerkveni in verski položaj, str. 130.

zbrala skupina 50 ljudi (med njimi so bili predvsem člani partije), da bi preprečili birmo, če bi slučajno prišel škof Santin ali njegov tajnik Edoardo Marzari. Skupina je vse prihajajoče ljudi spraševala, kdo so in kam gredo. Prepričati so se hoteli, da ni med njimi škofa Santina. Namesto njega je prispel Santinov pooblaščenec Jakob Ukmar. Zbrani ob njegovem prihodu niso preprečili birmovanja, odpadel pa je sprejem. Birma vseeno ni potekala neovirano, kajti med pridigo sta se v cerkvi zbrali dve skupini, ki sta Ukmarja zasmehovali in povzročali nered. Ljudje zaradi hrupa niso mogli poslušati pridige, pa tudi pri molitvah, razen tistih v neposredni

bližini niso odgovarjali. Med birmovanjem je bil po celi vasi hrup, v gostilni in po vasi so ljudje namreč prepevali in igrali na harmoniko, proti večeru pa so plesali. Birma je bila kljub velikim težavam vseeno izvedena, pri čemer je bilo za oblasti precej boleče, da so bili med birmanimi otroci tudi številni otroci partijcev.⁹²

Birmovanja v cono A, ki so bila pod cerkveno upravo goriške nadškofije, so potekala pod strogim nadzorom tamkajšnih oblasti. S strogim nadzorom so poskušali preprečiti proteste proti nadškofu. Pred birmo so tudi prebelili zidove, ki so bili popisani z gesli proti škofoma.⁹³

Tako je bila v Kanalu, ki je sodil v cono A, avgusta 1947 napovedana birma. Po zapisnikih okrajnega komiteja je 14. avgusta 1947 Margotti prispel v Kanal v spremstvu CP, detektivov in inšpektorjev, vseh skupaj naj bi bilo 30 mož. Vsi so bili oboroženi s pištolami, avtomatskimi puškami in brzostrelkami. Poleg posadke, ki je spremljala nadškofa, se je v tem času povečalo tudi število policistov s 35 na 130. Policija je tudi preventivno aretirala nekatere člane KP v Kanalu, po izpustu pa so ostali pod nadzorom. CP je obenem poskušala ugotoviti, kdo je trosil letake proti škofu Margottiju. Na dan birmovanja je bila cerkev močno zastražena, preverjali so sumljive osebe, birma sama pa je potekala pod strogim nadzorom, tako da ni prišlo do izgrediv.⁹⁴

Odzivi duhovnikov na dejanja svojih predstojnikov

Razdvojenost med duhovniki v obeh primorskih škofijah je povzročilo tudi opredeljevanje glede podpore škofoma. V goriški nadškofiji so se duhovniki razdelili v dve skupini. Večina je podpirala škofa zaradi njegove vloge duhovnega pastirja, ki so mu odgovorni za delo v župnijah. V skladu s cerkveno hierarhijo so bili duhovniki namreč podrejeni svojemu škofu, zato so mu dolgovali pokorščino. Skupina se sicer ni strinjala z njegovo narodnostno politiko, vendar proti njemu ni nastopila. Druga skupina se je izrekla proti nadškofovi narodnostni politiki, ki je zaznamovala čas pred in med drugo svetovno vojno.

Narodnostno vprašanje je v odnosih s škofom zavzemalo pomembno mesto. Italijanizacija obeh semenišč in šol je pri slovenskih duhovnikih in bogoslovcih povzročala nezadovoljstvo in jih spodbudila k protestom. Po končani vojni so slovenski in hrvaški bogoslovci zato posredovali pri nadškofu Margottiju, da bi namesto italijanščine kot uradni jezik zopet uvedel latinščino. Poleg tega so po-

---

⁹² PAK, Okrajni komite ZKS Sežana, š. 7, Poročilo o birmi, 23. 8. 1947.

⁹³ PANG, Okrajni komite KPS Gorica, š. 1. Škof Margotti se pripravlja na birmo v Kanalu.

⁹⁴ AS 1931, mfs, SOVA - UNZ, serija U, 006, 6580-3; PANG, Okrajni komite KPS Gorica, š. 1. Zapisnik seje okrajnega komiteja KPS za Gorico, 28. 9. 1947.

stavili zahtevo, da bi pastoralne predmete poučevali v slovenskem jeziku, ker bi s tem duhovnikom omogočili lažje delovanje ob nastopu službovanja. Izrazili so tudi željo po spremembi semeniškega pravilnika, ki bi ga bilo treba prilagoditi tradicionalnim lokalnim navadam.⁹⁵

Malce drugačne so bile razmere v tržaško-koprski škofiji, kjer je Oddelek za zaščito naroda tik pred osvoboditvijo že zaznaval, da so duhovniki manj "*reakcionarni*" kot duhovniki, ki spadajo pod goriško nadškofijo.⁹⁶ Na Tržaškem je bila

večina duhovnikov združena okrog Ščeka in škofu sovražna, manjšina, ki so jo predstavljali zlasti duhovniki, ki so bili politični emigrantje iz Slovenije, pa je škofa podprla. Vendar pa so odločni odgovori Santina marsikaterega duhovnika na Tržaškem utišali, tako da se razen ozkega kroga okoli Ščeka, ki je nadaljeval s kritiko, ostali niso več toliko javno distancirali od škofa, čeprav niso vedno odobravalni njegovih navodil.⁹⁷

Duhovniki, zbrani okrog Ščeka kot neformalnega vodje, so se vključili v delo za priključitev Primorske k Jugoslaviji, kar je še poslabšalo odnose s Santinom. Šček je bil s škofom Santinom v slabih odnosih že pred vojno, okrožnica proti udeležbi na shodu, ki ga je sklical Santin, pa je spor še poglobila. Santin je v odgovor suspendiral Gabrijela Piščanca in Virgila Ščeka. Prvi je svoje dejanje obžaloval in prosil škofa odpuščanja, ki je potem preklical suspenz.⁹⁸

Šček in somišljeniki so v Primorskem dnevniku večkrat objavili razne pozive vsem duhovnikom, ki so obiskovali semenišče v Kopru in v Gorici, naj pošljejo svoje dnevnike, spomine in beležke, da bi zbrali čimveč dejstev in jih uporabili v obliki brošure, ki bi jo poslali v Rim, da bi tam spoznali, kaj vse so morali pretrpeti slovenski in hrvaški semeniščniki.⁹⁹ Šček je svoj spor s škofom nadaljeval vse do svoje smrti. V Primorskem dnevniku je objavljala članke o Santinu in jasno zahteval njegovo odstranitev. Poleg dejanj med vojno mu je očital nasprotovanje verskemu tedniku, ki naj bi ga škof onemogočil.¹⁰⁰

Goriški duhovniki so bili v primerjavi s tržaškimi manj aktivni in tudi manj jih je nasprotovalo nadškofu. Proti Margottiju so javno nastopili le redki posamezniki in še ti niso nasprotovali Margottiju neposredno, ampak je šlo bolj za podporo novi oblasti. Tudi večina ostalih duhovnikov ni nastopala proti nadškofu, ampak je nasprotovala novim pridobitvam revolucionarne oblasti. V ta namen so potekale razne molitve in devetdnevnic za razsvetlitev voditeljev ljudstva. Duhovnikov, ki so nastopali proti nadškofu, je bilo tako malo, da bi ostali v ozadju, če jih ne bi slovenska oblast izpostavljala kot primere "*ljudskih*" duhovnikov. Med njimi je bil tudi banjški župnik Alojz Lojk. Margotti ga je pozval na obisk zaradi premestitve. Lojk se je premestitvi odločno uprl. Na masovnem sestanku v vasi Banjšice je zato javno kritiziral Margottija, ker naj ne bi deloval "*po zakonih vere*". Še več, ljudstvu je razložil, da je prostovoljno delo ob nedeljah zaradi pomoči bližnjemu odpustek

⁹⁵ AAG, CC Carlo Margotti, fasc. 2, 60, Pismo nadškofu Margottiju, 29. 11. 1945.

⁹⁶ AS 1931, mfs, SOVA - UNZ, serija A , 012, II0017458.

⁹⁷ Gorazd Bajc: Nesoglasja med Virgilom Ščekom in slovenskim katoliškim tiskom v cona A. V: Življenje in delo primorskega krščanskega socialca Virgila Ščeka. Koper 2001 (dalje Bajc, Nesoglasja), str. 91.

⁹⁸ Korespondenca, str. 181.

⁹⁹ Bajc, Nesoglasja, str. 95.

¹⁰⁰ PD, 21. 9. 1946, Zagovor slovenskega duhovnika pred tržaškim škofom msgr. Santinom.

in ne greh. Po zapisniku okrajnega komiteja naj bi Lojk vztrajal, da ostaja z ljudstvom.¹⁰¹ Javno se je izrekel za sodelovanje z oblastmi: "*Duhovščina naj bo z ljudstvom in naj opravlja svojo službo*".¹⁰²

Odločno nasprotovanje duhovnikov nadškofu Margottiju je bilo javno manifestirano v časopisju. Že avgusta 1945 je izšel prvi članek primorske duhovščine o protislovenskem delovanju nadškofa. V članku od nadškofa zahtevajo, da ponovno vpelje slovenske značilnosti pri delovanju duhovnikov in škofije (škofijski list v

latinščini, slovenska nošnja oblek, pokrival). V kolikor nadškof ne bi uvedel zahtevanih sprememb, bi objavili dokumente o njegovem delovanju med drugo svetovno vojno.¹⁰³ Članku so sledili novi s podobnimi zahtevami in kritikami, med drugim tudi z zahtevo po odstopu nadškofa Margottija.¹⁰⁴

Med Margottijem in z novimi oblastmi sodelujočimi duhovniki je prišlo tudi do manjšega konflikta. Margotti je duhovnike, ki so se javno izpostavljali, namreč opomnil. Ivo Juvančič je ob tem nadškofu pojasnil, da njegova opredelitev za priključitev k Jugoslaviji ni nastop proti nadškofu ali proti goriški nadškofiji temveč odločitev za narodnost in državo.¹⁰⁵ Edko Ferjančič pa je nadškofu pojasnil, da se za svoje delovanje ne čuti krivega, saj ni nikoli javno, posredno ali neposredno napadal nadškofa ali o njem sovražno govoril. V dokaz mu je poslal svoje izvlečke iz pridig in govorov.¹⁰⁶ K manjšemu odporu proti Margottiju naj bi pripomogel tudi močan vpliv nadškofa, saj naj bi po njegovi okrožnici duhovnikom, naj prenehajo s političnim udejstvovanjem, župnik v Repentaboru celo odstopil od funkcije člana okrajnega odbora Rdečega križa.¹⁰⁷

Z vzpostavitvijo novih državnih mej po priključitvi Primorske k Jugoslaviji je bilo potrebno urediti tudi cerkvene meje, tako je bil 15. septembra 1947 za apostolskega administratorja za slovenski del goriške nadškofije imenovan Franc Močnik, ki je bil hkrati tudi apostolski administrator slovenskega dela tržaške škofije pod Jugoslavijo.¹⁰⁸ Ker sta s tem škofa Margotti in Santin izgubila jurisdikcijo nad slovenskim prostorom pod jugoslovanskimi oblastmi, je nasprotovanje škofoma počasi prenehalo.

Marija Čipič Rehar

THE CONFLICT BETWEEN THE SLOVENE AUTHORITIES AND CARLO MARGOTTI, BISHOP OF GORIZIA AND ANTONIO SANTIN, BISHOP OF KOPER-TRIESTE (1945-1947)

S u m m a r y

---

¹⁰¹ PANG, Okrožni komite KPS za vzhodno Primorsko, š. 2, Zapisnik okrajnega komiteja KPJK Grgar, 9. 6. 1946.

¹⁰² LT, 14. 11. 1946, Ljudski župnik odobrava.

¹⁰³ PD, 12. 8. 1945, Odločna beseda goriških duhovnikov.

¹⁰⁴ PD, 15. 8. 1945, Goriški, slovenski, furlanski duhovščini; 25. 1. 1946, Slovenski duhovnik: O goriškem katoliškem tedniku.

¹⁰⁵ AAG, CC Carlo Margotti, š. 2, 61/1, Pismo Iva Juvančiča nadškofu Margottiju, 7. 4. 1946.

¹⁰⁶ AAG, CC Carlo Margotti, š. 2, 61/1, Pismo Edka Ferjančiča nadškofu Margottiju, 29. 4. 1946.

¹⁰⁷ AS 1931, mfs, SOVA - UNZ, serija A, 012, II0017458.

¹⁰⁸ Cerkev na Slovenskem. Ljubljana 1971, str. 242.

After the Second World War, the state frontiers in Primorska became a subject of burning international negotiations, whereas the ecclesial boundaries remained unchanged until 1947. The Slovenes in Primorska, who lived along the western Slovene border, were thus divided between the Archdiocese of Gorizia, which was led by Archbishop Carlo Margotti, and the Diocese of Trieste-Koper, at the head of which was Bishop Antonio Santin. Both bishops were of Italian origin and had many problems with the minority question, as they had tried to forcibly introduce the Italian features and language into the hitherto Slovene territory.

During the war, the issue of attitude towards the partisan movement added to the inter-ethnic conflict. Margotti who, during the war, welcomed the Italian generals and also Kokalj, the Home Guard commander, towards the end of the war also showed the intention to meet the representatives of the partisan movement. This, however, never materialised. Although Santin actually met the representatives of the National Liberation War, no closer links were established.

After the end of the Second World War, when the equation of Fascism with the Italians was still strongly present in Primorska, the bishops, both of whom were Italian, inspired hostility and aversion among the Slovene population, with the aid of appropriate propaganda. In their campaign against the bishops, the authorities mainly focused on the ethnic issue, deliberately emphasising the Italian character of the bishops, in order to win over the local population. Between 1945 and 1947, extensive articles about the bishops were published in the newspapers. With Archbishop Margotti these mainly concentrated on the wartime period and his contacts with the Italian generals, portraying him as a sympathiser of Fascism. When it came to Bishop Santin, on the other hand, they emphasised his opposition to the Slovene language and the Slovene priests.

The Slovene authorities endeavoured to annihilate the role of the bishops by trying to prevent their access to the territory of Zone B. The bishops who, as a result, were no longer able to visit certain places, nevertheless tried to continue administering the sacrament of confirmation. Confirmations, where many people were gathered, in fact, presented opportunities for the party activists to incite opposition against the bishops. By means of extensive propaganda in the newspapers, at mass gatherings and through the party activists, the authorities endeavoured to prevent the coming of the bishop, and on many occasions they succeeded. Several times they even resorted to the use of physical violence, hence the bishops started sending their delegates to the confirmations in Zone B.

The relationship between the Slovene clergy and the two Italian bishops was difficult due to the ethnic issue. In the Archdiocese of Gorizia, the clergy was divided into two groups. The great majority supported the bishop because of his role as a spiritual shepherd. Although they disagreed with his nationalist policy they did not stand against him. In the case of Margotti, only a few stood against him publicly, and even those not directly, but more in order to support the new authorities. The majority of the clergy in the Diocese of Trieste-Koper was connected with Virgil Šček, who was in constant conflict with Santin, and hostile towards the bishop. On the other hand, the minority mostly composed of priests who were political emigrants from Slovenia, supported the bishop. Santin's firm reaction and the threats of sanctions silenced the majority of the clergy in the Trieste region, in such a way that, with the exception of a narrow circle around Šček who continued his criticism until his death, no they longer publicly expressed their opinions.